

РЕЦЕНЗИЈА

Монографије: *Римска насеља и комуникације од Јадрана до Дунава (I–IV век)*, др Владимира П. Петровића, вишег научног сарадника Балканолошког института САНУ и хонорарног професора Филозофског факултета у Нишу.

Рукопис књиге др Владимира П. Петровића, под насловом *Римска насеља и комуникације од Јадрана до Дунава (I–IV век)*, који ми је достављен на рецензију, садржи 380 страница текста писаног на рачунару (Word docx), са проредом 1.5, који се завршава комплексном библиографијом и илустративним прилозима (картама). Текст монографије предвиђа и комплетан научни апарат у виду двојезичне насловне стране на српском и енглеском језику, регистара појмова и резимеа на енглеском језику.

Сматрам веома важним да укажем у даљем тексту, на извесне особености поглавља Петровићеве књиге. Прво поглавље монографије подразумева уводне напомене где аутор обавештава читаоца о теми, циљу и методу спроведених истраживања. Сходно комплексности теме, методолошки приступ се заснива на упоредној анализи различите научне грађе од литералних извора, преко епиграфских података, све до резултата археолошких истраживања.

Следи сажета експликација о епохи Принципатa као хронолошког оквира теме, а потом се читалац упознаје са историјским развојем и географским карактеристикама разуђеног простора који је предмет научне обраде. Ради се, пре свега, о римским провинцијама Далмацији, Панонији и Горњој Мезији али су текстом обухваћени и значајни сегметни Италије, Норика, Македоније и Тракије. Наиме, у питању је широка територија, омеђена стратешки важним римским топонимима попут Аквилеје, Салоне, Лисуса и Дирахијума на западу, Емоне, Целеје, Сингидунума и Рацијарије на северу, Сердике на истоку и Скупа на југу. Потом следи садржајан преглед досадашњих истраживања кроз упознавање са релевантним писаним изворима и археолошким подацима. Следеће поглавље указује на историјски развој, процес урбанизације и

економски потенцијал Далмације, Паноније и Горње Мезије. Текст монографије која се односи на насеља и комуникације у римским итинерарима на заиста широко дефинисаном простору, писан је у израженој намери да се на једном месту, у јединственом тексту, обједине готово све најзначајније појединости везане за историју, насеља, путеве, архитектуру, археологију и епиграфику наведених области.

Кључни сегменти овог питког и зналачки састављеног текста представљају римски путеви забележени у итинерарима и насеља која повезују на територији која је обухваћена. На начин који се у извесном смислу намеће, прате се главне комуникације и упоредо се излажу подаци о градовима и насељима које итинерари спомињу. Текст се односи на посебне целине, које су додатно сегментиране садржајним описима сваке појединачне комуникације. У питању су следећа поглавља: *Комуникације и насеља у области Јадрана; Повезаност Јадрана са континенталним областима Балкана – насеља и комуникације; Панонијска насеља и комуникације; Горњомезијска насеља и комуникације*. При састављању сваког од поглавља користе се писани извори, подаци са итинерара, запажања путописаца и налази проистекли из археолошких истраживања. Види се јасно да се на неким местима не можемо сасвим ослањати на итинераре, па се указује на неколика тумачења савремене науке о трасама важних саобраћајница. Поред главних говори се и о правцима значајнијих локалних комуникација, које су повезивале важне области са главним путевима. Посебна пажња посвећена је већим урбаним центрима, који су опширније описивани у смислу њихове прошлости и података који се за њих везују у нама доступним писаним и епиграфским изворима. Преглед археолошких истраживања урбаних центара доноси бројне извештаје о рангу, карактеру и архитектури ових насеља.

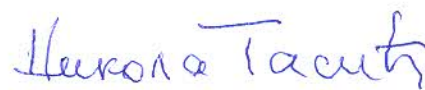
Међутим, важно је указати на кључне идеје које произилазе на основу обраде теме. Ради се заправо о покушају диференцирања одређених фаза у развоју насеља и путева. Наиме, значајно је напоменути да се напредак насеља кретао у корак са историјским и друштвеним променама на територији провинција Далмације, Паноније и Горње Мезије и њима суседним регијама. Након римских освајања услед војних, економских и административних разлога, настају урбана средишта ширих области. На карактер градова у доба Рима утицало је присуство војске али и планска насељавања римских грађана. Посебна пажња која је посвећена урбаним центрима била је неопходна, јер су њихова подручја претстављала изворишта ширења римског утицаја и културе међу локалним

становништвом и не само то, чинила су војна, привредна, комуникацијска, административна и верска средишта читавих региона. Значајни објекти, фортификационог, резиденцијалног, верског или привредног карактера понекад раскошно декорисани, заједно са ремек-делима уметности, вредним и скупocenим предметима, недвосмислено говоре у прилог високе и хетерогене важности ових области, која се свакако огледала и у стратешкој и у економској сфери.

Развој комуникација аутор дели на неколико фаза које су се једна за другом низале. Када су Римљани ступили на историјску сцену Даламције, Паноније и Горње Мезије, нису се много мешали у шаролику друштвену структуру и хијерархију новоосвојених области. Међутим, привучени сваковрсним природним богатствима и жељом за проширењем граница Царства на Дунав, формирају главне друмове које бележе итинерари и то у континуитету са правцима предримских саобраћајница. Тим путевима су с почетака пролазиле војске и логистичка подршка трупама на лимесу (I век после Христа) али већ у II и III веку после Христа, главни путеви добијају превасходно поштански, трговачки и економски карактер. Око главних саобраћајница с временом настаје густа мрежа локалних путева.

Сасвим на крају свог излагања о књизи колеге Петровића сматрам умесним да изразим своје мишљење о нужности публиковања ове изузетно значајне и надасве научно иновативне књиге, која разоткрива сву сложеност римских насеља и комуникација и њиховог међусобног односа на територијама од Јадрана до Дунава. Пратећи дуго веома успешан научни рад Владимира П. Петровића, дозвољавам себи још једну завршну мисао. Осим недвосмислене научне вредности, монографија *Римска насеља и комуникације од Јадрана до Дунава (I–IV век)*, уједно може постати и незаобилазан универзитетски уџбеник, али и богат извор сазнања разноликој читалачкој публици о римској археологији, ходологији и историјској географији. Стога ову књигу срдечно препоручујем за објављивање.

У Београду, 27. II 2015. године.

Академик Никола Тасић